

Kritik mot en polis vid Polismyndigheten, polisregion Väst, för att han omhändertagit en person enligt lagen om omhändertagande av berusade personer m.m. utan att det fanns grund för det

Beslutet i korthet: AA hade varit inblandad i ett bråk med ordningsvakter. Polisen beslutade att hon skulle köras till sin bostad med stöd av 13 § polislagen. Under transporten dit ifrågasatte AA polisens agerande, och den polisinspektör som ansvarade för transporten beslutade att hon skulle omhändertas med stöd av lagen om omhändertagande av berusade personer m.m. I protokollet över omhändertagandet antecknades som grund för beslutet bl.a. att AA på grund av alkoholpåverkan utgjorde en fara för sig själv och för annan. I utredningen hos JO uppgav polisinspektören bl.a. att AA blev alltmer upprörd under färden, att han tyckte att det var högst olämpligt att i hennes tillstånd lämna henne i hemmet där hennes sambo och två barn fanns och att han fick en dålig känsla i maggropen när han tänkte på det. En vaktkonstapel som deltog i transporten hade i ett förhör berättat att de bedömde att det var bättre att AA fick vara i arresten än hemma hos barnen eftersom hon var så utåtagerande.

I beslutet uttalar JO att det utgör ett betydande intrång i den omhändertagnes integritet att bli omhändertagen för berusning. JO framhåller att polisen får använda sina maktbefogenheter endast när lagens förutsättningar är uppfyllda och att det alltid måste ske med gott omdöme, samt att en polis aldrig får låta sig påverkas av irritation och ilska. JO uttalar vidare att en polis inte ska låta sig styras av sin personliga uppfattning om vad som är lämpligt eller inte när han eller hon överväger ett ingripande mot den som är berusad. Om grunden för omhändertagandet är att den berusade utgör en fara för någon annan måste den faran vara konkret.

JO konstaterar att AA inte varit så berusad att hon var ur stånd att ta hand om sig själv och att det utifrån de uppgifter som kommit fram om AA:s agerande inte fanns något som talade för att hon skulle skada sina barn eller sin sambo om hon släpptes av i hemmet. Polisinspektörens bedömning att det fanns förutsättningar att omhänderta AA p.g.a. berusning saknade därför grund och han kritiserar för detta.

Bakgrund

I en anmälan till JO den 21 september 2015 förde AA fram klagomål mot Polismyndigheten, polisregion Väst, och en polisman där (dnr 5331-2015). Hon var kritisk till polisens agerande vid ett ingripande mot henne och anförde i huvudsak följande.

Natten till den 20 september 2015 blev hon vittne till hur ordningsvakter använde övervåld mot en ung man. Hon filmade händelsen med sin mobilkamera. En vakt motade bort henne och slängde telefonen i marken. När polisen kom till platsen visade hon filmen för dem och försökte förklara vad som hade hänt. Hon blev då omhändertagen av polisen och avlägsnad från platsen i en polisbil. I polisbilen försökte hon resonera med poliserna och sa att de gjorde sig skyldiga till tjänstefel. En av poliserna skrek åt henne att hålla käften och sa att stadsdelen de befann sig i var ”vänster”. Han ifrågasatte vidare varför hon inte var hemma med sina barn. Han beslutade att omhänderta henne enligt lagen om omhändertagande av berusade personer m.m. (LOB), gjorde en U-sväng utanför hennes hem och sa att han skulle lära henne en läxa genom att låsa in henne över natten.

Sedan det kommit fram att en förundersökning om tjänstefel hade inletts med anledning av ingripandet beslutade jag att tills vidare inte utreda AA:s anmälan. Förundersökningen lades ned den 20 november 2015 med motiveringen att det saknades anledning att anta att brott som hör under allmänt åtal hade förövats. Den 23 december 2015 inledde jag ett initiativärende om Polismyndighetens handläggning av omhändertagandet av AA.

Utredning

Uppgifter ur den nedlagda förundersökningen

Av en rapport från ordningsvakterna framgick bl.a. följande. Ordningsvakterna blev tvungna att lägga ned en man på marken och belägga honom med handfängsel. När de väntade på polisen kom det fram en kvinna till dem. Hon gapade och skrek, filmade med sin mobilkamera några centimeter från deras ansikten och störde dem i arbetet. En av ordningsvakterna bad henne att gå undan och flyttade på henne. Kvinnans manliga sällskap ingrep då och utdelade slag mot dem. När polisen kom till platsen tog de med sig bl.a. kvinnan och mannen.

I protokollet över omhändertagandet av AA hade polisen antecknat följande.

AA har varit involverad i ett bråk med ordningsvakter på restaurangen Henriksberg. Uppfattas som berusad och sluddrar i talet. Uppger att hon har två barn hemma som passas av pappan. AA är agiterad och upprörd över ingripandet på Henriksberg, saknar insikt om situation och har ett juvenilt beteende mot polis. Initialt PL 13 § omvandlad till LOB under transport.

Som anledning till omhändertagandet angavs i protokollet att AA på grund av alkoholberusning kunde antas utgöra en fara för sig själv och för annan. Det framgick vidare att beslutet verkställdes av polisinspektören BB och att förmansprövningen gjordes av tf. polisinspektören CC.

Under förundersökningen hölls förhör med AA. Hon lämnade i huvudsak följande uppgifter. När polisen kom till platsen ingrep de mot hennes kompis i stället för mot vakterna. Hon blev chockad och ropade till poliserna att hon tyckte det var fel. Ytterligare en polisbil kom till platsen, och kort därefter blev

hon upptryckt mot en polisbil. Hon förstod att de skulle omhänderta hennes kompis och hon var extremt upprörd över det. Poliserna sa att hon skulle avlägsnas från platsen och köras hem. Det kom ytterligare en polisbil, och i den fanns två manliga poliser som skulle köra hem henne. Under färden försökte hon förklara för dem vad som hade hänt och att de gjorde sig skyldiga till tjänstefel. Polisen som körde bilen var den enda som pratade med henne. Han sa ganska omgående att det är så typiskt vänster-Majorna att man får köra runt och plocka upp folk så här. Hon nämnde att hon varit ute och ätit middag, hade två barn hemma och att hon inte var ute efter bråk. Då reagerade föraren och frågade om hon lämnat barnen ensamma hemma. När hon förklarade att barnen var hemma med sin pappa sa han att hon kanske skulle sluta gå ut om kvällarna och vara hemma och ta hand om barnen i stället. Hon fortsatte att ifrågasätta ingripandet och föraren skrek då att hon skulle hålla käften. När de var 50 meter från hennes hem sa föraren att hon skulle få lära sig en läxa och förklarade för kollegan i baksätet att det blev en LOB på henne. Hon hade druckit tre–fyra starköl under kvällen och var inte påtagligt berusad. Under vistelsen i arresten samtalade hon med tre olika vakter som samtliga höll med henne om att hon inte verkade berusad. Hon kan ha förståelse för det första beslutet att avlägsna henne från platsen, eftersom poliserna befann sig i en stressad situation och hon påverkade deras arbete.

Vidare hölls ett förhör med vaktkonstapeln DD, som satt i baksätet under transporten av AA. Han lämnade i huvudsak följande uppgifter. Han minns den aktuella händelsen. BB körde bilen, och han är DD:s chef. När de kom till platsen upplevde han att AA var påverkad, men inte i sådan mån att någon hemma hos henne inte skulle kunna ta hand om henne där. Han kände att hon luktade alkohol och såg på hennes pupiller att hon var berusad. BB förklarade att det var en LOB och att de skulle ta henne därifrån. Hon var upprörd över att hennes kompis omhändertagits av polisen för att han försökt att skydda henne mot vakterna. Under färden blev AA väldigt irriterad och arg och skällde på dem. De hade en diskussion, och de förklarade så småningom för henne att hennes beteende inte var acceptabelt. Det kom fram att hon hade två barn som var hemma med hennes sambo. Eftersom hon var så utåtagerande bedömde de att det var bättre att hon fick vara i arresten än hemma hos barnen. Enligt hans uppfattning var förutsättningarna för omhändertagande enligt LOB uppfyllda. Hon hade intagit alkohol och det hade varit tjafs på platsen.

Polismyndighetens yttrande

Polismyndigheten (EE) yttrade sig efter att bl.a. ha inhämtat upplysningar från berörda befattningshavare.

Polisassistenter FF och GG var de som först ingrep mot AA på platsen. FF lämnade bl.a. följande uppgifter. Han minns AA som berusad och utan insikt om sin berusningsgrad. Hon betedde sig trotsigt och vägrade lyssna på poliserna och ordningsvakterna. Eftersom hon var berusad och i hög grad ordningsstörande, aggressiv och provocerande bedömde han att det fanns

lagstöd för att avlägsna henne med stöd av såväl 13 § polislagen (PL) som lagen om omhändertagande av berusade personer m.m. GG uppgav bl.a. att AA var berusad och kom fram till henne och ifrågasatte ordningsvakternas agerande. AA var väldigt närgången och påstridig trots att GG avvisade henne från platsen flera gånger.

Tf. polisinspektören CC var förman i personintaget och han lämnade bl.a. följande uppgifter. När AA kom till arresten var hon lugn. Han pratade med kollegorna som hade kört henne dit och sedan med AA för att skapa sig en egen uppfattning om hennes tillstånd. När han förklarade för henne att hon var där på grund av berusning blev hon arg och förklarade att hon inte var så berusad som poliserna sa att hon var. När han förklarade varför poliserna hade ingripit mot henne på platsen blev hon argare och sludrade mera. Hans bedömning var att hon var så berusad att hon inte kunde ta hand om sig själv. Under samtalet sa hon att patrullen sagt att de skulle lära henne en läxa och att hon kallats något i stil med ”vänsterpack från Majorna”. Poliserna som körde AA till arresten sa att de hade tänkt köra henne hem men att de under färden märkte att hon var alldeles för berusad för det. Han delade den bedömningen och fastställde beslutet.

Polisinspektören BB lämnade i huvudsak följande uppgifter. Han tog över ansvaret för AA sedan han fått information om att hon varit inblandad i ett bråk på den aktuella platsen och skulle köras därifrån. Han uppfattade AA som väldigt ledsen och upprörd över vad som hänt vid restaurangen. Hon var även orolig för sin vän som omhändertagits av en annan polispatrull. För att bilda sig en uppfattning om hennes tillstånd frågade han henne hur hon mådde och var hon bodde. Han hade för avsikt att köra hem henne. Hon uppgav att hon bodde i Majorna vid Mariaplan och ansåg att ingripandet var dåligt hanterat och att ett tjänstefel hade begåtts. Han uppfattade henne som berusad men tyckte att hon verkade mest uppriven över det inträffade. Under färden beskrev hon hur hon hade uppfattat bråket med ordningsvakterna. Hon verkade alltmer frustrerad över den ingripande polispatrullen. Han försökte förklara varför hon blev avlägsnad från platsen och vad polisen normalt gör när de anländer till en plats där det är bråk. Det gick inte att resonera med henne och hon blev alltmer upprörd och snubblade på orden. Någon gång under samtalet kom det fram att hon var tvåbarnsmamma och att pappan var hemma med barnen. Han upplevde att det var högst olämpligt att lämna henne i hemmet i det tillstånd hon befann sig. Han fick en dålig känsla i maggropen och bestämde sig i stället för att köra henne till personintaget för tillnyktring. Han kan inte ordagrant återge diskussionen mellan dem. När han bestämde sig för att köra henne till personintaget kände han inte till hennes exakta bostadsadress. Anledningen till att han gjorde en U-sväng var att de befann sig vid den snabbaste påfarten till Oscarsleden för vidare färd till personintaget. Beslutet att omhänderta AA p.g.a. berusning grundades inte på att han ville tysta ned, skrämma eller på annat sätt kränka henne utan på en oro för konsekvenserna av att lämna henne i hemmet.

Polismyndigheten redovisade sin bedömning av ingripandet mot AA och anförde att det inte finns någon anledning att ifrågasätta de uppgifter FF och GG lämnat och att AA haft ett sådant ordningsstörande beteende att ett ingripande enligt 13 § PL var nödvändigt för att upprätthålla ordningen. När det gäller omhändertagandet enligt 1 § LOB anförde Polismyndigheten följande.

Det kan först konstateras att ett ingripande enligt 13 § PL som innebär att polisen för någon till t.ex. hennes bostad normalt bör betraktas som ett omhändertagande och inte ett avlägsnande. Även om det råder delade meningar om vad som diskuterades under den aktuella transporten har omvandlingen av det initiala beslutet till ett omhändertagande enligt LOB haft sin grund i dels AA:s berusning, dels att hon uppträdde allt mer agiterat och aggressivt. Polismyndigheten har ingen anledning att ifrågasätta riktigheten av den bedömningen. Därtill kommer att omhändertagandet har förmansprövats enligt gällande regler för att därefter fortgå under en tid av drygt fyra timmar. Vidare får enligt Polismyndighetens mening dokumentationen av omhändertagandet anses tillfyllest, liksom behandlingen av AA i arresten.

Rättslig reglering

Om en person genom sitt uppträdande stör den allmänna ordningen eller utgör en omedelbar fara för denna får polisen avvisa eller avlägsna personen från ett visst område eller utrymme, när det är nödvändigt för att ordningen ska kunna upprätthållas. Detsamma gäller om en sådan åtgärd behövs för att en straffbelagd handling ska kunna avväjas. Är en sådan åtgärd otillräcklig för att det avsedda resultatet ska uppnås, får personen tillfälligt omhändertas. (Se 13 § PL.) Ett ingripande som innebär att polisen för någon till hans eller hennes bostad är normalt att betrakta som ett omhändertagande (se JuU 1983/84:27 s. 33).

Den som anträffas så berusad av alkoholdrycker eller annat berusningsmedel att han eller hon inte kan ta hand om sig själv eller annars utgör en fara för sig själv, eller för någon annan, får omhändertas av en polis (1 § första stycket LOB).

Finns det skäl att omhänderta någon såväl enligt 13 § PL som enligt LOB, ska LOB tillämpas (se 9 § andra stycket LOB).

Lagen om omhändertagande av berusade personer m.m. trädde i kraft den 1 januari 1977. I förarbetena angavs bl.a. att det är angeläget att de nya bestämmelserna ger uttryck för principen att ett omhändertagande på grund av berusning är motiverat i första hand av omsorg om individens personliga välfärd, och att förutsättningarna för ett omhändertagande knyter an till de faror eller skadeverkningar som är förknippade med berusningstillståndet. Vidare angavs att det vid fall av omhändertaganden på grund av akut berusning inte är ovanligt att ett ordningsstörande uppträdande från den berusades sida framstår som själva incitamentet till polisingripandet, men att ett sådant uppträdande inte utgör någon självständig grund för omhändertagande. När en person behöver omhändertas för att han eller hon stör allmän ordning eller utgör en omedelbar fara för denna, utan att vara så påverkad av berusningsmedel att han eller hon

behöver vård av den anledningen, bör det enligt förarbetena ske genom ett tillfälligt omhändertagande enligt annan lagstiftning (numera 13 § PL).

Ett omhändertagande enligt 1 § LOB förutsätter en tämligen höggradig berusning. Om den enskilde inte är vad man brukar kalla redlost berusad – dvs. ur stånd att ta hand om sig själv – krävs det att han eller hon kan antas utgöra en fara för sig själv eller annan, t.ex. i trafiksammanhang. För att detta ska kunna konstateras måste berusningen framgå på ett påtagligt sätt, t.ex. genom att personen saknar förmåga att behärska sina kroppsrörelser. (Se prop. 1975/76:113 s. 85–86 och 123.)

Att en berusad person är otrevlig eller uppträder provocerande mot polisen innebär inte i sig att denne inte kan ta hand om sig själv eller annars utgör en fara för sig själv eller för någon annan (se t.ex. JO 2009/10 s. 64, dnr 274-2007, samt JO:s beslut den 16 september 2008, dnr 2027-2007, och den 27 augusti 2010, dnr 5079-2009).

En polis kan avstå från ett omhändertagande, t.ex. om någon anhörig eller annan lämplig person genast vill och kan ta hand om den berusade utan att dennes eller någon annans säkerhet äventyras (se det allmänna rådet till 2 kap. 1 § Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om omhändertagande av berusade personer, RPSFS 2000:57, FAP 023-1).

En omhändertagen person, som inte bereds vård på sjukhus eller någon annan vårdinrättning, inte tas om hand på något annat sätt och som inte heller kan frigges, får hållas kvar (se 4 § LOB). Om polisen konstaterar att den berusade utan fara för sig själv eller annan kan föras till sin bostad och lämnas kvar där kan den lämpligaste lösningen vara att den omhändertagne transporteras till sin bostad av polisen. Denna möjlighet bör ofta övervägas, förutsatt att det inte är fråga om en våldsam eller oreglerlig person. (Se prop. 1975/76:113 s. 91 och 125.) En omhändertagen person får överlämnas i bostaden endast efter överenskommelse med någon närstående som finns där och om det kan ske utan fara för den omhändertagne eller någon annan person. Ett sådant överlämnande får i klara fall och i omedelbar anslutning till omhändertagandet ske utan föregående prövning av vakthavande befäl eller annan förman. (Se 2 kap. 3 § RPSFS 2000:57, FAP 023-1).

En polis som har omhändertagit någon enligt 1 § LOB ska så skyndsamt som möjligt anmäla åtgärden till sin förman. Har omhändertagandet inte redan upphört, ska förmannen omedelbart pröva om åtgärden ska bestå. (Se 5 § LOB.) Syftet med förmansprövningen är att säkerställa den enskildes rättssäkerhet genom att någon annan än den som har verkställt åtgärden bedömer frågan om ett fortsatt omhändertagande.

Protokoll ska föras över ett ingripande med stöd av 13 § PL eller LOB. Av protokollet ska bl.a. grunden för beslutet framgå. (Se 27 § PL.)

Bedömning

Mot bakgrund av de uppgifter som kommit fram i min utredning får det anses klarlagt att AA agerade på ett sätt som gjorde att det fanns grund för att ingripa mot henne med stöd av 13 § PL och avlägsna henne från platsen. Den åtgärd som vidtogs mot AA har dock, som Polismyndigheten själv har konstaterat, i polislagens mening varit att betrakta som ett omhändertagande. Min utredning har i första hand tagit sikte på beslutet att omhänderta AA med stöd av 1 § LOB. Jag uppehåller mig därför inte närmare vid denna fråga, utan jag nöjer mig med att erinra om att en polis som ingriper mot någon med stöd av polislagen eller verkställer ett sådant ingripande alltid måste ha klart för sig vilket tvångsmedel det är som faktiskt tillämpas och vilka rättsliga förutsättningar som gäller för att ingripandet ska kunna ske. Det är vidare ett grundläggande krav att alla ingripanden dokumenteras i enlighet med de regler som gäller. Jag vill också framhålla att kravet att dokumentera en åtgärd inte faller bort bara för att den följs av en mer ingripande åtgärd.

Att bli omhändertagen för berusning innebär ett betydande intrång i den omhändertagnes integritet. Ett omhändertagande medför vanligtvis också att Transportstyrelsen och socialnämnden i den omhändertagnes hemort underrättas om omhändertagandet. För de allra flesta är en uppgift hos en myndighet av det slaget mycket integritetskänslig.

Att ta ställning till om det finns förutsättningar att omhänderta någon enligt lagen om omhändertagande av berusade personer m.m. är en utpräglad bedömningsfråga. Att enskilda poliser har rätten att göra denna bedömning innebär att de har getts mycket långtgående maktbefogenheter. För att en enskilds rättssäkerhet inte ska åsidosättas får dessa maktbefogenheter givetvis användas endast när lagens förutsättningar är uppfyllda, och det måste alltid ske med gott omdöme. En polis som överväger att omhänderta någon p.g.a. berusning får aldrig låta sig påverkas av att han eller hon känner irritation eller ilska över en persons uppträdande i samband med ett ingripande. Jag vill samtidigt framhålla att det för den ingripande polisen många gånger är förenat med stora svårigheter att bedöma om förutsättningarna för ett omhändertagande är uppfyllda i det enskilda fallet. Bedömningen måste ofta göras under tidspress och i en stökig situation. Lagstiftningens utformning ställer alltså stora krav på enskilda poliser.

Redan för den enskilde polisen är det ofta en grannliga uppgift att bedöma om förutsättningarna för ett omhändertagande enligt 1 § LOB är uppfyllda. Att vid en granskning i efterhand avgöra om ett sådant omhändertagande var korrekt eller inte är självklart också förenat med svårigheter. Försiktighet måste därför iakttas vid en sådan prövning. (Se t.ex. JO 2009/10 s. 64, dnr 274-2007.) Mina fortsatta överväganden görs med beaktande av detta.

AA har förklarat att hon hade druckit tre–fyra starköl under kvällen och att hon inte var påtagligt berusad. De polismän som kom i kontakt med AA vid tillfället

har samtliga lämnat uppgifter som tyder på att hon varit mer berusad än vad hon själv uppgett. CC och BB har vidare lämnat konkreta uppgifter om AA:s berusningsgrad, nämligen att hon var så berusad att hon sludrade. Utgångspunkten för min bedömning blir därför att AA var märkbart berusad.

CC har uppgett att han ansåg att AA inte kunde ta hand om sig själv när han gjorde sin förmansprövning. Jag ska återkomma till detta, men konstaterar redan här att AA knappast kan ha varit redlöst berusad (se ovan om förutsättningarna för ett omhändertagande) vid tidpunkten för BB:s beslut då det inte är förenligt med de uppgifter han och övriga ingripande poliser har lämnat. Det är inte heller den grund för omhändertagandet som BB själv angett i protokollet. Frågan blir då om AA på grund av sin berusning utgjorde en fara för sig själv eller för någon annan.

Jag uppfattar BB:s uppgifter på det sättet att han ansåg att AA:s berusning innebar en fara för hennes familj om hon lämnades i bostaden. Vad denna fara närmare bestod i har inte konkretiserats på annat sätt än att BB har uppgett att AA var så agiterad att han tyckte det var olämpligt att lämna av henne i hemmet. DD har i förhöret uppgett att de gjorde bedömningen att det var bättre att AA fick vara i arresten än hemma hos barnen eftersom hon var så utåtagerande. Detta är i viss mån anmärkningsvärda uppgifter. En polis ska inte låta sig styras av sin personliga uppfattning om vad som är lämpligt eller inte när han eller hon överväger ett ingripande mot den som är berusad. För att ett omhändertagande ska kunna ske i den nu aktuella situationen måste det finnas en konkret fara för någon annan. Utifrån de uppgifter som kommit fram om AA:s agerande fanns det enligt min mening inte något som talade för att hon skulle skada sina barn – eller sin sambo – om hon släpptes av i hemmet. BB:s bedömning att det fanns förutsättningar att omhänderta AA med stöd av lagen om omhändertagande av berusade personer m.m. saknade därför grund och han ska kritiseras för sitt beslut.

När det gäller den del av anmälan som rör vad BB skulle ha sagt till AA i bilen kan jag konstatera att uppgifterna innebär att han skulle ha gjort sig skyldig till mycket allvarliga överträdelser av sina åligganden som polis. Utredningen i ärendet innebär emellertid att ord står mot ord i fråga om vad som sades i bilen och jag har därför inte underlag för att rikta någon kritik mot BB med anledning av AA:s uppgifter i denna del.

När det gäller förmansprövningen konstaterar jag att CC har uppgett att han ansåg att AA var så berusad att hon inte kunde ta hand om sig själv. Som jag har konstaterat ovan visar utredningen att AA inte var redlöst berusad innan hon kom in till arresten. Jag anser mig dock – mot bakgrund dels av den försiktighet som är påkallad, dels av att AA:s berusningsgrad kan ha tilltagit – ändå inte ha underlag för slutsatsen att CC:s bedömning av AA:s tillstånd har legat utanför ramen för det godtagbara bedömningsutrymme som måste finnas. Jag nöjer mig därför i denna del med att erinra om följande. Ett omhändertagande enligt 1 §

LOB förutsätter att den enskilde är höggradigt berusad. Om den enskilde inte är redlöst berusad, dvs. ur stånd att ta hand om sig själv, får dock inte berusningsgraden ensam ligga till grund för ett omhändertagande, utan ingripandet måste då även vara motiverat av att berusningsgraden innebär fara i förhållande till den enskilde själv eller någon annan.

Ärendet avslutas.